

VERSLAG TOEKOMSTATELIER PLATTELANDSPACT 29/04/2025

‘EEN KWALITATIEVE, VEERKRACHTIGE EN MULTIFUNCTIONELE OPEN RUIMTE’

Het traject naar een Plattelandspact vertrekt vanuit een inspirerend toekomstbeeld voor een schitterend platteland in 2050, opgebouwd rond vijf kernfacetten:

- Een kwalitatieve, veerkrachtige en multifunctionele open ruimte
- Een levendige, aantrekkelijke en gezonde woonomgeving
- Een warme en zorgzame gemeenschap
- Een plek voor economische bedrijvigheid en vernieuwing
- Besturen en burgers die samen het verschil maken

Voor elk van deze facetten organiseerden we een toekomstatelier, waarin we samen met deelnemers van Vlaamse, provinciale en lokale overheden, het middenveld en kennisinstellingen het toekomstbeeld verder vormgaven.

Op dinsdag 29 april vond in de Huysmanhoeve in Eeklo het eerste toekomstatelier plaats, rond het thema van de open ruimte. Dit document bundelt de belangrijkste inzichten en bouwstenen die tijdens dit atelier naar voren kwamen.

Status van dit document

Dit document heeft geen formele status. Het is een werkdocument, opgesteld op basis van de input van deelnemers, verwerkt met behulp van AI en nagelezen door de moderatoren. Samen met andere werkdocumenten en verdere analyses vormt het een bouwsteen voor het Vlaams Plattelandspact.

INHOUD

VERSLAG TOEKOMSTATELIER PLATTELANDSPACT 29/04/2025	1
‘EEN KWALITATIEVE, VEERKRACHTIGE EN MULTIFUNCTIONELE OPEN RUIMTE’	1
1 VERLOOP VAN HET TOEKOMSTATELIER.....	3
2 VERSLAG VAN DE SUBFACETTEN	4
2.1 Open ruimte en cultuurlandschappen	4
2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	4
2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers.....	4
2.1.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel.....	5
2.2 Multifunctioneel gebruik van de open ruimte	7
2.2.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	7
2.2.2 Aanvullingen door de deelnemers.....	7
2.2.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel.....	8
2.3 Een veerkrachtig natuurlijk systeem voor meer biodiversiteit	10
2.3.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	10
2.3.2 Aanvullingen door de deelnemers.....	10
2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel.....	11
2.4 Klimaatrobuust platteland	13
2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	13
2.4.2 Aanvullingen door de deelnemers.....	14
2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel.....	15
2.5 Een gezonde leefomgeving.....	20
2.5.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie	20
2.5.2 Aanvullingen door de deelnemers.....	20
2.5.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel.....	21

////////////////////////////////////

1 VERLOOP VAN HET TOEKOMSTATELIER

Het toekomstatelier werd opgedeeld in 3 stappen:

1. Aanvulling van het toekomstbeeld

In deze eerste stap verdiepten we het toekomstbeeld rond open ruimte. We gingen van start met een eerste levendige tekst, die de deelnemers in dialoog met elkaar verrijkten en aanscherpten.

2. Verdieping van de subfacetten aan gesprekstafels

Aan verschillende gesprekstafels werd vervolgens ingezoomd op een specifiek subfacet van een kwalitatieve, veerkrachtige en multifunctionele open ruimte. Inspirerende praktijken uit het veld vormden een leidraad voor de gesprekken. Via de methodiek *Continue – Start – Stop – Synergie* brachten deelnemers in kaart:

- Welke goede praktijken we moeten verderzetten omdat ze vandaag al goed werken en waarom ze goed werken (continue);
- Welke nieuwe acties nodig zijn om deze goede praktijken op te schalen (start);
- Welke knelpunten weggewerkt moeten worden om de goede praktijken op te kunnen schalen (stop);
- Waar er kansen zijn voor samenwerking of versterking (synergie).

3. Aanvulling op verdieping van de subfacetten

Tot slot kregen de deelnemers de kans om ook feedback en ideeën aan te reiken bij de subfacetten die ze niet rechtstreeks hadden besproken, zodat we het geheel maximaal konden verrijken.

////////////////////////////////////

2 VERSLAG VAN DE SUBFACETTEN

2.1 OPEN RUIMTE EN CULTUURLANDSCHAPPEN

2.1.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: We beschermen onze open ruimte tegen verder ruimtebeslag en investeren in landschappen waarbij natuurlijke diensten door de brede maatschappij worden gewaardeerd en ecosysteemdiensten gevaloriseerd en versterkt.

Omschrijving

Open ruimte geeft mee richting aan de omgeving, als plaats voor voedselproductie, natuur, water, energie, recreatie. Op plekken waar open ruimte primeert, worden landschap en verstedelijking beter op elkaar afgestemd om een robuust evenwicht te vinden tussen water, landbouw en natuur. Door een consequente ruimtelijke ordening houden we verdere versnippering tegen en zorgen we voor het beschermen van de open ruimte tegen verder ruimtebeslag.

We investeren in de kwaliteit van de open en groene landschappen omwille van de brede waaier van voordelen of ecosysteemdiensten die ze bieden. Dit zijn zowel regulerende (vruchtbare bodems, zuivere lucht en water,...), producerende (voedsel, water, hout, energie...) als culturele diensten (ruimte voor ontspanning). De brede maatschappij waardeert deze natuurlijke voordelen en landbouwer. Landbeheerders leveren inspanningen om de natuurlijke diensten evenwichtig en met het oog op toekomstige generaties te beheren. Deze inspanningen worden naar waarde geschat en gevaloriseerd waar mogelijk.

2.1.2 Aanvullingen door de deelnemers

De economische waarde wordt vaak als driver bekeken, wat niet noodzakelijk leidt tot een goede en betere ruimtelijke ordening. Hoe kan men de 'juiste' functies op de 'juiste' plek krijgen en welk kader is hiervoor nodig? Vlaanderen zou hierin de regierol moeten opnemen in het ruimtelijk beleid omdat gemeenten kampen met gebrek aan expertise, of er is stilstand. Het lokaal bestuur staat soms te dicht bij de burger of projectontwikkelaar waardoor belangenvermenging kan ontstaan. Hoe kan dan worden omgegaan met zonevreemde ontwikkelingen in landbouwgebied? Naast de overeenstemming tussen functie en bestemming, worden niet alle functies van de open ruimte aangehaald zoals koolstofopslag, koolstofcompensatie via carbon farming, verkoeling, ruimte voor auto-onafhankelijkheid, ...

Het toekomstbeeld mist nog de link met de strategische doelstellingen van het BRV waaronder multifunctionaliteit, vrijwaren van open ruimte voor openruimtefuncties, terugdringen van zonevreemd gebruik, zone-eigen activiteiten vrijwaren en beschermen. De open ruimte en landschap moeten meer prioriteit krijgen wanneer wordt gesproken over energie, industrie en mobiliteit, en dit samen met andere beleidsdomeinen. Een aandachtspunt is de verdere uitvoering van de bouwshift via een begeleidingsteam, instrumenten voor flankerend beleid, kennis en goede voorbeelden. Wat zal uiteindelijk de verhouding zijn tussen het plattelandspact en het BRV?

[illegible]

Het facet dat voor het toekomstbeeld ontbreekt is de samenhang tussen het fysisch systeem en landschappelijke structuur, m.a.w. een systematische benadering. Ook is monitoring nodig om netto-verliezen van de open ruimte te detecteren en onderzoek te doen naar de leerlessen.

Het belang van een brede gebiedscoalitie waarin partners als landbouw, natuurverenigingen, middenveld, overheid en zelfs bewoners samenkomen rond diverse thema's. Bij een brede gebiedscoalitie leidt de samenwerking tussen verschillende partners en sectoren tot een geïntegreerde aanpak van verschillende uitdagingen. Ook al is het niet gemakkelijk om alle partners structureel te betrekken en gehoord te krijgen, zeker wanneer processen omvangrijk en complex worden. Om een vinger aan de pols te houden binnen een gebied kan gewerkt worden met lokale ambassadeurs.

Quote: "Als je die brede gebiedscoalities opmaakt, brengt dat veel mensen bij elkaar. Je leert van elkaar en komt tot nieuwe inzichten."

Structurele verankering en financiering zijn essentieel. Partners op het terrein moeten op een duurzame wijze beloond worden voor de ecosysteemdiensten die ze leveren, in plaats van afhankelijk te zijn van tijdelijke subsidies. Een fiscaal kader rond de maatschappelijke meerwaarde van open ruimte kan worden ontwikkeld om dit waar te maken. Naast de structurele kant blijven lokale initiatieven en kleine acties van belang voor de ontwikkeling van bewustwording. Ze hebben misschien een beperkte impact, maar dragen bij aan maatschappelijk draagvlak voor het belang van open ruimte.

Inzetten op kennisuitwisseling en lerende netwerken, praktijkgericht werken en innovatie blijft een hefboom tot opschaling van succesvolle praktijken. Via kennisuitwisseling kan men verder bouwen op elkaars praktijken. Er wordt gepleit voor een meer structurele, bovenlokale en continue kennisdeling, minder afhankelijk van toevallige projecten. Het gebrek aan deze kennisdeling is een rem op het duurzaam versterken van de open ruimte. Het plattelandslabo is hiervan een voorbeeld, maar met kennisdeling over provincie- en regiogrenzen heen.

2.1.3.3 Drempels (stop)

Door een gebrekkige handhaving van gewestplannen, ruimtelijk beleid en bestaande regelgeving blijft het mogelijk om de open ruimte te versnipperen en onwenselijk gebruik van landbouwgrond toe te laten. De vertuining van landbouwgrond blijft verder gaan en bouwen in linten blijft mogelijk. Dergelijke praktijken en vele kleine overtredingen blijven gedoogd en worden aanvaard vanuit de lokale overheid. Handhaving is nodig als sluitstuk van beleid. Een update van het Vlaams gewestplan is nodig met een toekomstgerichte visie, waarbij de functietoewijzing en de bestemming van het perceel overeenkomen. Er is nood aan een langetermijnvisie, continuïteit in beleid, een robuust regelgevend kader en een consequent handhavingsbeleid. Er is een kader nodig voor heroverweging.

Individuele eigendomsrechten en economische overwegingen bepalen vaak de keuzes van wat gebeurt in de open ruimte, dit tegenover het algemeen belang van open ruimte. Landbouwers voelen zich vaak tegenwerkt door het ruimtelijk beleid. De open ruimte wordt onvoldoende naar waarde geschat, net omdat de harde economische belangen een enorme druk leggen (woningen, bedrijven, ...). Er is nood aan het waarderen en valoriseren van de open ruimte en zijn ecosysteemdiensten.

Een wijze om naar de open ruimte en ruimtelijke planning te kijken is de 3D-bril of het 3D-ruimtegebruik, m.a.w. een meervoudig ruimtegebruik waar zowel naar boven- als ondergrondse functies wordt gekeken (vb. ondergrondse parking met een groendak, waterbuffering onder speelplaatsen, etc.). Om de open ruimte te

////////////////////////////////////

vrijwaren, ligt de grootste opgave binnen het huidige ruimtebeslag en het behalen van het ruimtelijk rendement.

2.1.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

Om de open ruimte te vrijwaren, zijn niet enkel open ruimte-spelers nodig om te betrekken bij de gebiedscoalitie, m.a.w. ga na welke spelers ook kunnen inzetten op rendementsverhogingen van het bestaande ruimtebeslag in functie van het vrijwaren van de open ruimte, bijvoorbeeld federaties en KMO's.

Open ruimte, en vooral praktijken rond voedselvoorzieningen, vragen de nodige synergie tussen stad en platteland. Elk subfacet moet ook een hefboom vormen naar andere subfacetten.

2.2 MULTIFUNCTIONEEL GEBRUIK VAN DE OPEN RUIMTE

2.2.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: We benaderen de open ruimte als een systeem met verschillende functies. We verweven deze functies waar mogelijk om tot win-winoplossingen te komen en een meerwaarde te genereren voor verschillende openruimtegebruikers.

Omschrijving

We geven openruimtefuncties landbouw en natuur een zekere toekomst op het platteland. Door rekening te houden met factoren zoals ruimte voor (proper) water, bodemkwaliteit, landbouwtypes, natuur- en erfgoedwaarden, worden deze functies benaderd als een systeem met aandacht voor verweving waar mogelijk.

We mikken op win-winoplossingen die doordacht zijn en meerwaarde bieden voor verschillende gebruikers van de open ruimte. Tegelijk waken we erover dat het uitwaaiëren van functies in de open ruimte geen afbreuk doet aan doelstellingen op vlak van natuurontwikkeling, ruimte voor water of een duurzame economische ontwikkeling o.m. door de landbouw.

2.2.2 Aanvullingen door de deelnemers

- Het is belangrijk om niet gegarandeerd uit te gaan van multifunctionele open ruimte. Belevingsnatuur (toerisme en recreatie) krijgt soms de bovenhand ten opzichte van meer fundamenteel natuurbeleid en een werkbaar landbouwbeleid. Soms zal je dus keuzes moeten maken want niet alle open ruimte functies kunnen samen geïntegreerd op één locatie gerealiseerd worden. Dit vraagt echt maatwerk en oog voor de belangen van elkaar.
- Om verbinding tussen landbouw, natuur en recreatie te maken is er een goede afstemming tussen gebiedsgerichte procesbegeleiding en vergunnende/adviserende instanties. Er wordt gewerkt aan zekerheid en duidelijkheid op lange termijn.
- Er komt een beleid op middellange en lange termijn rond de bestaande verspreide en vaak verouderdere bebouwing op het platteland. Uitdoven ten voordele van dorpskernversterking zonder flankerend beleid zal niet gaan. Ook hier is maatwerk nodig.

////////////////////////////////////

landbouwactiviteiten. Dit vraagt ook een herziening van het huidige geurkader. Er is ook nood aan het opzetten van een sloopfonds voor niet-functionele gebouwen (o.a. ook voor ontharding).

- De hoofdbestemming, vb. agrarische activiteiten in landbouwgebied, mag niet in het gedrang komen door multifunctionaliteit of nevenactiviteiten (vb. zonevreemde woning, zonevreemde functiewijzingen).
- Zowel natuur als landbouw staan onder druk. Nood aan win-win oplossingen en cross-sectoraal werken. Het is belangrijk om niet gegarandeerd uit te gaan van multifunctionele open ruimte. Belevingsnatuur (toerisme en recreatie) krijgt vaak de bovenhand ten opzichte van meer fundamenteel natuurbeleid en een werkbaar landbouwbeleid. Soms zal je dus keuzes moeten maken want niet alle open ruimte functies kunnen samen geïntegreerd op één locatie gerealiseerd worden. Dit vraagt echt maatwerk en oog voor de belangen van elkaar.
- Er is nood aan een sterkere actieve en minder versnipperde landbouwbegeleiding. In het verleden was die volgens sommige stakeholders sterker.

Quote: "Je moet naast de landbouwer gaan staan en vanuit zijn of haar perspectief bekijken wat goede oplossingen zijn, ook vanuit verbeterde verdienmodellen. Je moet vanuit oplossingen de landbouwer begeleiden en niet vanuit opgelegde eisen en verbodsbepalingen"

- Het is belangrijk om een middellange en lange termijnbeleid op te zetten rond de verspreide en vaak verouderdere bebouwing op het platteland. Uitdoven ten voordele van dorpskernversterking zonder flankerend beleid zal niet gaan.
- Nood aan intergenerationele open ruimte (zowel voor ouderen, jongeren ...).
- Fysisch systeem (water-bodem) als basis voor multifunctionele verweving.
- Er is een goede afstemming nodig tussen Vlaams en lokaal beleid. Lokale autonomie mag geen afwenteling van bevoegdheden zijn. Het omgaan met lasten is bijvoorbeeld voor veel gemeenten te complex.

2.2.3.3 Drempels (Stop)

- Statuut voor "plattelandswoningen" nodig
- Herziening van het huidige geurkader wenselijk zodat nieuwe residentiële bewoners geen bestaande landbouwactiviteiten kunnen aanvechten
- Vlaanderen hanteert te veel een generiek beleid terwijl vaak gebiedsgericht en op maat gewerkt moet kunnen worden. Via procesbegeleiding lukt een multifunctionele invulling met oog voor ieders belangen vaak, maar het sectoraal werken met vergunningen, adviezen, ... bemoeilijkt toekomstgerichte landbouw- en natuurontwikkeling. Er zijn ook te veel conflicterende adviezen.

Quote: "De lokale bestuurskracht ontbreekt vaak. Oplossingen moeten gebiedsgericht aangepakt en ondersteund worden."

////////////////////////////////////

welke doelstellingen gemaakt moeten worden. Dit vereist een meer open dialoog tussen landbouw en natuur met kansen voor samenwerking. Een juridisch kader voor agrarische natuur kan de landbouwers rechtszekerheid bieden. Tenslotte staat en valt alles met een goede monitoring om de staat en evoluties van de biodiversiteit op te volgen.

2.3.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.3.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

Aan de gesprekstafel werden verschillende goede praktijken aangehaald om meer biodiversiteit en een veerkrachtig natuurlijk systeem op het platteland te ondersteunen. Beheerovereenkomsten, bloemenranden en tijdelijke natuur en agroforestry werden aangehaald als goede praktijken om de biodiversiteit in het landbouwlandschap te versterken. Meer biodiversiteit in tuinen, het vergroenen van scholen en bedrijventerreinen, maar ook het creëren van groene ontmoetingsplaatsen zijn mogelijkheden in de bebouwde omgeving. Overkoepelend bieden houtkantenplannen een goed kader om over sectoren heen aan een veerkrachtiger landschap te werken.

Wat deze praktijken een goede praktijk maakt, is ten eerste dat er een meerwaarde is voor alle partijen. Voor landbouwers betekent dit minstens een eerlijke vergoeding voor de inspanningen die landbouwers leveren. De huidige maatregelen vinden te weinig ingang omdat de vergoeding niet opweegt tegen de gemiste inkomsten of extra kosten die de landbouwer heeft. Verder bouwend hierop wordt gesteld dat een vergoeding voor biodiversiteitsmaatregelen vooral concurrentieel moet zijn met de andere (economische) keuzes die de landbouwer heeft en ze geïntegreerd kunnen worden in een rendabele bedrijfsvoering.

Quote: "Een boer moet zijn bedrijf rechthouden en die rekent. En als hij er zijn broek aan scheurt gaat hij dat niet doen."

Een tweede onderliggende drijfveer voor deze praktijken is de kracht die schuilt in samenwerking en co-creatie. Structurele samenwerking tussen landbouwers, natuurorganisaties, overheden en andere stakeholders zorgt voor meer draagvlak en een betere integratie van doelen.

Verder wordt aangehaald dat een geïntegreerde, systemische benadering een succesfactor is om het natuurlijk systeem op het platteland te versterken. Dit betekent dat er gezocht wordt naar oplossingen waarbij de belangen van landbouwproductie, natuur, economie, samenleving en klimaat niet conflicteren maar elkaar net versterken en maatregelen genomen worden op basis van de impact op het hele landschap i.p.v. op het individuele perceelsniveau. Op deze manier ontstaan nieuwe (financiële) kansen voor de actoren omdat ze waardevolle diensten leveren en is er meer draagvlak bij alle betrokkenen omdat belangen gezien en meegewogen worden. Dit noodzaakt een gebiedsgerichte aanpak op maat van de specifieke context in een regio en de actoren/bedrijven die er actief zijn.

2.3.3.2 Opschaling (start)

Om deze praktijken en de onderliggende succesfactoren en drijfveren te kunnen opschalen naar een meer algemene toepassing is in de eerste plaats nood aan voldoende en structurele (stabiele) financiering uit meerdere bronnen. Eerlijke en competitieve vergoedingen zijn cruciaal om opschaling mogelijk te maken. Deze vergoedingen hoeven niet exclusief van de overheid te komen. Ook private ondernemingen kunnen hierbij

////////////////////////////////////

Ook agroforestry en multifunctioneel gebruik van gronden waardoor productdiversificatie mogelijk wordt en tegelijk bijgedragen wordt aan biodiversiteit en bodemkwaliteit kwamen aan bod. Hierbij kan gekozen worden voor de korte ketenverkoop als aanvulling op het generieke inkomen. Een derde piste die verkend wordt is deze van de gebiedsgerichte coöperatieve modellen met de gebiedsoffertes uit Nederland als goed voorbeeld. Een gebiedsofferte is een gezamenlijk aanbod van landbouwers in een gebied, waarin zij aangeven welke bijdragen zij kunnen leveren aan maatschappelijke opgaven, zoals klimaat, natuur en water, en welke vergoeding ze hiervoor vragen. Het doel is om bottom-up een breed gedragen plan te creëren voor de toekomst, waarbij boeren de regie nemen en laten zien wat er mogelijk is.

Quote: “Naar een gebiedsgerichte invulling gaan en geef autonomie aan de mensen die daar wonen en werken en dingen in beweging willen zetten.”

2.3.3.3 Drempels (Stop)

[illegible]

Quote: "Stop met kortetermijndenken. Je moet een stip op de horizon hebben om naar toe te werken."

Complementair met het lange termijn denken, is de noodzaak om verkokerde beleidsvoering tegen te gaan. Het apart blijven behandelen van landbouw, natuur, ruimtelijke ordening, mobiliteit,... beperkt het vinden van synergiën en echt structurele oplossingen. Hierbij is het belangrijk om komaf te maken met tegenstrijdigheden in regelgeving en overmatige regulering tegen te gaan. In plaats daarvan moeten we werk maken van heldere, goed afgestemde en toekomstbestendige regelgeving die rechtszekerheid biedt en het maatschappelijk initiatief stimuleert. Het invoeren van een plattelandstoets wordt aangehaald als een goede praktijk om regelgeving en beleid meer met een plattelandsbril te bekijken.

Een belangrijke drijfveer voor de huidige situatie is de druk op de open ruimte door speculatie en onlogische ruimtelijke beslissingen. Door speculatie en het toewijzen van vergunningen zonder lange termijnvisie verhoogt de prijs van de grond. Dit leidt er toe dat je als landbouwer elke vierkante cm van je perceel wil/moet gaan benutten, waardoor er een cascade aan effecten volgt.

2.3.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

Naast de synergie tussen biodiversiteit en landbouw, wordt ook de synergie tussen biodiversiteit en waterbeheer/klimaatmitigatie en -adaptatie aangehaald. Een veerkrachtig natuurlijk systeem helpt bij waterberging en -buffering in natte en droge periodes en draagt bij aan klimaatmitigatie en -adaptatie. Dit speelt niet enkel in de open ruimte maar ook in de woonomgeving. Blauwgroene dooradering stopt niet aan de grens van de dorpskern maar moet doorgetrokken worden in de dorpen en woonkernen.

Natuur en landbouw kunnen samen ontmoetingsplekken, speelplekken, zorgplekken en educatieve plekken creëren met voordelen voor fysiek, mentaal en sociaal welzijn. Hierbij mag de jeugd als doelgroep niet vergeten worden, denk bijvoorbeeld aan toegankelijke natuur zoals speelbossen.

Samenvattend werd gesteld dat dit ook sterk verbonden is met de gedeelde ambitie, de visie die we als maatschappij hebben op natuur, gezondheid, inclusie,... Wat is de gemeenschappelijke waarde, de gemeenschappelijke ambitie waar we samen onze schouders kunnen onderzetten?

2.4 KLIMAATROBUUST PLATTELAND

2.4.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: De open ruimte en het landgebruik als spil binnen de klimaattransitie met natuurgebaseerde oplossingen en initiatieven van klimaatadaptatie en –mitigatie.

Omschrijving

Een veerkrachtige inrichting van het landschap en een duurzaam landgebruik zorgen ervoor dat het beter bestand is tegen de gevolgen van de klimaatverandering. Natuurgebaseerde oplossingen zoals natte natuur en bufferzones helpen overstromingen voorkomen en zorgen voor wateropslag tijdens droge periodes.

[illegible]

Naast adaptatie levert het platteland zijn bijdrage in het verminderen van uitstoot van broeikasgassen (mitigatie) in de verschillende sectoren: wonen, industrie, landbouw, natuur, mobiliteit etc. Denk aan gewassen en natuur die CO₂ opnemen, agrivoltaïcs, meer zonne-energie, biomassagebruik..., etc.

gewezen op het bestaande kennistekort tussen verschillende actoren. Er is vaak te weinig begrip voor elkaars manier van werken, waarden, normen en bezorgdheden. Meer aandacht voor dialoog, samenwerking en wederzijds begrip is dus nodig om tot gedragen oplossingen te komen.

Klimaat- en natuureducatie voor alle generaties

Tot slot werd het belang van educatie benadrukt. Niet alleen jongeren, maar *alle* generaties moeten meegenomen worden in klimaat- en natuureducatie. Bewustwording, kennis en betrokkenheid over generaties heen zijn essentieel om brede maatschappelijke steun voor de transitie te waarborgen.

2.4.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.4.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

- Water-Land-Schap
 - Want werkt met lokale coalities, heeft een gebiedsgerichte benadering en een geïntegreerde werking.
- Polders en Wateringen
 - Want beschikken over belangrijke terreinkennis en veel expertise en hebben een lokale verankering.
- Lokale sensibilisering en educatie
 - Via scholen, maar ook voor andere doelgroepen en over sectoren heen.
 - Begrip hebben en elkaar begrijpen is belangrijk.
- Burgemeestersconvenant
 - Want belangrijk om deze intentieverklaring te hebben.
 - Daarnaast is het een geïntegreerde aanpak voor klimaatmitigatie en -adaptatie.
- Wateropslag en -hergebruik projecten
 - Inzetten op ondergrondse wateropslag onder verharde oppervlaktes zoals het Driehoeksveld in Rotterdam.
- Carbon farming
 - Door een economische waarde te koppelen aan de klimaattransitie creëer je een extra motivatie voor landbouwers om koolstof vast te leggen.
- Lighthouse farms
 - Het zijn demonstratiebedrijven waar innovatieve en duurzame landbouwpraktijken (bv. rond bodembeheer en klimaatadaptieve landbouw) in de praktijk zichtbaar worden gemaakt.
 - Dit biedt kansen voor leren en kennisoverdracht aan andere landbouwers.

////////////////////////////////////

- Lighthouse farms zijn vaak onderdeel van een lerend netwerk en fungeren als knooppunten waar verschillende actoren (landbouwers, beleidsmakers, onderzoekers) kennis kunnen halen en brengen.
- Stadslandbouw en korte keten initiatieven
- Vergroening van recreatieve ruimtes
 - Zoals speeltuinen met water- en natuurelementen en vergroening van speelplaatsen.
 - Want creëert een band als kind met natuur en water en is leerrijk.

2.4.3.2 Opschaling (start)

Versterken van intergemeentelijke samenwerking of gebiedswerking

Er werd gepleit voor een intensievere samenwerking tussen gemeenten, onder meer via bestaande regiowerking binnen de 15 regionale samenwerkingsverbanden. Daarnaast werden lokale coalities, zoals bij Water-Land-Schap, en andere gebiedsgerichte initiatieven zoals Landschapsparken en Regionale Landschappen als waardevolle samenwerkingsmodellen naar voren geschoven. Een belangrijke rol werd toegedicht aan de zogenaamde gebiedsregisseur, klimaatregisseur of programmaregisseur: iemand die gedurende langere tijd de ontwikkeling van een gebied op zich neemt en stuurt richting geïntegreerde en duurzame oplossingen.

Quote: “Als je naar een gebied gaat, en je wilt een gebied geïntegreerd qua klimaat benaderen, dan heb je een soort projectregisseur, een soort gebiedsregisseur nodig.”

Terwijl grotere gemeenten en sommige intercommunales over de middelen beschikken om dergelijke samenwerkingen te bekostigen of op te volgen, ontbreekt het kleinere gemeenten vaak aan capaciteit. Daarom werd het belang benadrukt van bestaande structuren zoals streekintercommunales, het burgemeestersoverleg, VVSG en VVP, die deze samenwerking en ondersteuning kunnen faciliteren.

Verbeteren van kennisdeling en -behoud

Lokale terreinkennis werd erkend als cruciaal. Tegelijk is het belangrijk om bestaande kennis beter toegankelijk en bruikbaar te maken via centrale kennisdatabanken. Ook communicatie over reeds aanwezige kennis moet versterkt worden, zodat expertise niet verloren gaat of geïsoleerd blijft binnen afzonderlijke projecten of organisaties.

Projectwerking verbeteren: opschaling en evaluatie

Succesvolle projecten moeten worden opgeschaald en verduurzaamd. Zonder structurele ondersteuning doven veelbelovende initiatieven uit, terwijl net hier het potentieel ligt om verandering op grotere schaal te realiseren. Er werd gepleit voor betere evaluatie van projecten, waarbij opgedane lessen actief moeten worden meegenomen in het beleid. Wanneer succesvolle projecten niet worden opgeschaald én wanneer er geen beleidsmatige opvolging gebeurt, ontstaat er een breed gedragen gevoel dat projecten ‘voor de vorm’ zijn en hun potentieel niet benut wordt.

////////////////////////////////////

Jongeren verdienen meer inspraak: zij beschikken vaak over verrassend veel klimaatkennis. Daarnaast werd benadrukt dat burgers en verenigingen meer eigenaarschap moeten krijgen in de klimaattransitie. Dit eigenaarschap bevordert het engagement, leidt tot zorg voor lokale initiatieven en versterkt de continuïteit ervan. Bovendien brengen burgers en middenveld vaak vernieuwende ideeën aan die voor extra dynamiek en innovatie zorgen.

Hervormen van bestuur en beleid

Bovendien werd de wirwar aan bestaande regels en subsidies als een struikelblok ervaren. Het beleid moet eenvoudiger, transparanter en consistent worden. Continuïteit is essentieel: duurzame klimaattransitie vraagt langetermijnstrategieën, niet kortlopende projecten die verdwijnen na een subsidieperiode of bij wisseling van bestuur. Elke legislatuur opnieuw een andere visie en branding opzetten, zorgt daarnaast voor tijdsverlies, geldverspilling en demotivatie. Tot slot werd benadrukt dat beleidsevaluatie cruciaal is: leren van wat al bestaat, bijsturen waar nodig en vermijden dat telkens weer van nul moet worden begonnen.

Het economische aspect van klimaattransitie werd als doorslaggevend gezien. Er is nood aan duurzame verdienmodellen die economische én ecologische waarde combineren. Voorbeelden zijn carbon farming, waarbij landbouwers financieel gestimuleerd worden om koolstof vast te leggen, en korte keten-initiatieven die een leefbaar verdienmodel voor landbouwers vormen en tegelijk de CO₂-uitstoot reduceren en het bewustzijn bij consumenten verhogen (wat onder andere zorgt voor een groter draagvlak voor het betalen voor duurzame praktijken). De maatschappelijke diensten die landbouwers leveren (zoals bv. koolstofopslag) zouden financieel ondersteund moeten worden. Tot slot moeten we altijd inzetten op win-winsituaties tussen landbouw en natuur, zo zal de verbetering van de bodemkwaliteit zorgen voor meer biodiversiteit in de bodem en een betere waterhuishouding, maar ook voor een vermindering van inputkosten en een stabiele opbrengst.

De huidige ruimtelijke ordening wordt als te rigide en verouderd ervaren. Het Gewestplan met zijn vaste kleurcodes sluit vaak niet aan bij de realiteit en de noden van vandaag. Er is nood aan meer maatwerk, flexibiliteit en multifunctioneel ruimtegebruik. Meer gebiedsgericht werken en hergebruik van bestaande infrastructuur moeten voorrang krijgen op nieuwe ontwikkelingen. Ruimtelijke planning wordt zo een sleutelinstrument in klimaatadaptatie.

pagina 17 van 22

Educatie en sensibilisering

Educatie moet breder worden ingezet, voor verschillende doelgroepen. Jongeren zijn vaak al goed geïnformeerd, ook andere doelgroepen verdienen gerichte educatie. Sensibilisering betekent ook: wederzijds begrip en empathie tussen actoren bevorderen. Door elkaars context en uitdagingen te begrijpen, wordt samenwerking versterkt. Tot slot werd het belang van zichtbaarheid beklemtoond: laat zien wat er al gebeurt, toon goede voorbeelden en communiceer over concrete acties.

Quote: "Het zijn niet de jongeren die educatie moeten krijgen [over klimaat]. Die weten het heel vaak al."

2.4.3.3 Drempels (stop)

Projectmatige aanpak zonder structureel vervolg

Eén van de belangrijkste vaststellingen is dat de huidige aanpak te sterk projectmatig is. Er worden talrijke losse initiatieven opgestart, maar vaak zonder duurzame opvolging of inbedding. Succesvolle projecten worden zelden opgeschaald, terwijl projecten die waardevolle inzichten opleveren niet systematisch worden geëvalueerd of benut voor beleidsvorming. Na afloop van de financiering vallen veel initiatieven stil, wat leidt tot verlies van opgebouwde kennis, energie en betrokkenheid. Hierdoor ontbreekt het aan langetermijnpact en structurele verankering van initiatieven.

Tekort aan communicatie, kennisdeling en samenwerking

Een tweede belangrijke drempel betreft het gebrek aan coherente communicatie en samenwerking. Er zijn te veel parallelle circuits waardoor fragmentatie en verkokering ontstaan. Kennis en informatie zijn verspreid, slecht ontsloten en moeilijk vindbaar. Lokale actoren, overheidsdiensten en organisaties zijn onvoldoende op de hoogte van elkaars initiatieven en werking. Dit leidt tot dubbel werk, gemiste kansen en een gebrekkige afstemming. Ook communicatie binnen en tussen overheden verloopt vaak moeizaam, wat samenwerking belemmert.

Politieke profilering en kortetermijndenken

De politieke dynamiek vormt een bijkomende uitdaging. Er wordt te vaak gedacht in de termijn van één legislatuur, wat structurele langetermijndoelstellingen bemoeilijkt. Elke bestuursperiode wordt opnieuw gestart met het opmaken van een nieuwe visie, maar zonder voldoende implementatie of opvolging. Profileren van politici en een sterke focus op visuele “branding” gaan soms ten koste van structurele werking van beleid. Bovendien ontbreekt het aan continuïteit bij bestuurswissels, waardoor opgedane ervaringen verloren gaan en er telkens opnieuw moet worden begonnen.

Beperkte bestuurskracht in kleine gemeenten

Vooral kleinere gemeenten ondervinden grote moeilijkheden om hun rol in de klimaattransitie waar te maken. Zij kampen met een structureel tekort aan bestuurskracht, middelen en personeel. De takenlast is hoog, terwijl de uitvoeringscapaciteit beperkt is. Dit maakt het lastig om actief en strategisch te participeren aan de transitie, laat staan om zelf het voortouw te nemen in het opzetten van projecten of samenwerkingen.

////////////////////////////////////

Culturele en menselijke drempels

Naast structurele problemen zijn er ook culturele en menselijke factoren die de transitie afremmen. Een belangrijk knelpunt is het gebrek aan urgentiegevoel bij brede lagen van de bevolking en zelfs bij sommige beleidsmakers. Daarenboven is er vaak sprake van weerstand tegen verandering, wat de implementatie van vernieuwende ideeën bemoeilijkt.

Organisatorische obstakels

Tot slot werd gewezen op organisatorische problemen zoals het ontbreken van centrale coördinatie. Initiatieven missen vaak een duidelijk aanspreekpunt of trekkende partij. Bovendien verlopen intergemeentelijke samenwerkingen moeizaam, wat leidt tot vertraging of versnippering van inspanningen, terwijl net schaalvergroting en samenwerking noodzakelijk zijn om de uitdagingen van de klimaattransitie aan te pakken.

2.4.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

- Link met de steden
 - Waterbeheer en -opslag: niet enkel een plattelandsverhaal, ook verantwoordelijkheid van de steden
 - Stadslandbouw en korte keten
- Link met ruimtelijke ordening en woonomgeving
 - Ontharding en klimaatadaptieve inrichting
 - Multifunctioneel gebruik en hergebruik van gebouwen
- Link met besturen en burgers samen aan zet
 - Participatie in beleid
 - Bestuurskracht van plattelandsgemeenten
 - Intergemeentelijke samenwerking
 - Eigenaarschap geven aan organisaties en burgers
 - Transversale coördinatie over beleidsdomeinen heen
 - Organisatie overheen de bestuursniveaus

////////////////////////////////////

2.5 EEN GEZONDE LEEFOMGEVING

2.5.1 Toekomstbeeld aan het begin van de sessie

Kernboodschap toekomstbeeld: Werken aan een betere kwaliteit van lucht, water, geluid en bodem en sluiten materialen- en biologische kringlopen.

Omschrijving

Het platteland biedt een leefomgeving waarbij de gezondheid van mensen, dieren en ecosystemen in een duurzaam evenwicht zijn. Dat realiseert zich niet vanzelf, maar vraagt een gedeelde inspanning van alle betrokken partijen.

Om dit te realiseren werken we aan het verminderen van de geluidsoverlast in de woonomgeving. We streven naar het sluiten van materialenkringlopen en biologische cycli. We werken aan een betere luchtkwaliteit, onder meer door de aanplant van groen, het gebruik van duurzame energiebronnen en emissiearme technologieën in alle sectoren.

We vermijden de impact van economische activiteiten op de bodem en het watersysteem (grond- en oppervlakte) met maatregelen zoals bufferstroken en precisielandbouw, maar ook door alternatieve vormen van landbouw meer kansen te geven en de transitie van het voedselsysteem op deze manier verder te zetten. Zo versterken we stap voor stap de milieukwaliteit van het platteland.

2.5.2 Aanvullingen door de deelnemers

- Ambitie mag voldoende hoog liggen. Het doel moet niet enkel achteruitgang stoppen zijn, maar naar verbetering van de biodiversiteit streven
- Belangrijk is om uit te gaan van een systeembenadering op landschapsschaal met
 - One-health als uitgangsprincipe
 - Link met een gezond bodem- en watersysteem
 - Voldoende aandacht voor de rol van de landbouw op het platteland en in de open ruimte als economische actor en landschapsbeheerder
 - Streekidentiteit als vertrekpunt
- Om dit veerkrachtig systeem te realiseren is samenwerking cruciaal. Samenwerking tussen economie en ecologie, tussen landbouw en natuur. Een veerkrachtig natuurlijk systeem en biodivers landschap is een win-win en een gedeelde verantwoordelijkheid. Ecosysteemdiensten en betalingen zijn hiervoor een interessante piste.
- Op vlak van kennisuitwisseling is de valorisatie van terrein- en praktijkkennis van belang.

////////////////////////////////////

2.5.3 Verdieping subfacet aan de gesprekstafel

2.5.3.1 Goede praktijken en onderliggende succesfactoren en drijfveren (continue)

- **Landschapsprojecten en klimaatadaptatie**
Grote projecten gericht op klimaatadaptatie met recreatie, uitgevoerd in regio's als Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, dienen als voorbeeld. Hierbij worden recreatie en milieuwinst gecombineerd.
- **Agro-ecologie en voedselbossen**
Initiatieven rond agro-ecologie en voedselbossen tonen aan dat landbouwpraktijken in synergie met natuurbeheer kunnen leiden tot een verbeterde gezondheid van bodem, water en lucht. Sommige boeren experimenteren met deze vormen, wat veelbelovend is voor de toekomst
- **Boerderijcompostering**
Het toepassen van boerderijcompostering binnen de wettelijke kaders blijkt een effectieve manier om bodemkwaliteit te verbeteren en kringlooplandbouw te stimuleren.
- **Gemeentelijke en burgerinitiatieven**
Lokale projecten waarbij inwoners worden betrokken bij vergroening (zoals het planten van bomen gekoppeld aan familiegebeurtenissen) stimuleren intergenerationele betrokkenheid bij een gezonde leefomgeving.

2.5.3.2 Opschaling: noden en actiesporen (start)

- **Bevorderen van integrale benaderingen**
Het Sigma-plan wordt als goed voorbeeld genoemd voor het integreren van veiligheid en natuurdoelen. Een pleidooi werd gehouden voor het tegengaan van verkokering en het stimuleren van samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen.
- **Versterken van participatie en burgerkracht**
Er wordt aanbevolen om burgers en lokale gemeenschappen vroegtijdig te betrekken bij het ontwerp en de uitvoering van projecten, bijvoorbeeld via participatieve landschapsontwikkeling.
- **Borging van wetgevende en beleidsmatige kaders**
Het belang van duidelijke en flexibele regelgeving die aansluit bij pionierspraktijken en nieuwe inzichten wordt onderstreept. Dit zorgt voor rechtszekerheid.
- **Educatie en bewustmaking**
Er is behoefte aan meer educatie rond gezonde leefomgeving, zowel op scholen als via burgerprojecten, om bewustwording en draagvlak te vergroten.

2.5.3.3 Drempels (stop)

- **Complexiteit van regelgeving en verkokerde structuren**
Veel regelgeving blijkt niet meer aan te sluiten bij de praktijk of werkt juist contraproductief. Verkokerde (gescheiden) aanpak werkt integrale oplossingen tegen.
- **Beperkte participatie en top-down benadering**
Projecten worden nog te vaak opgelegd zonder echte betrokkenheid van lokale actoren, waardoor draagvlak en effectiviteit verminderen.

////////////////////////////////////

- **Financiering en economische draagkracht**

Het vinden van voldoende middelen en het economisch rendabel maken van duurzame maatregelen blijft een knelpunt. Vooral in de landbouw is structurele financiering noodzakelijk om gezond bodembeheer mogelijk te maken.

2.5.3.4 Synergiën met andere beleidsdomeinen en facetten

- **Combineren van landbouw, natuur en gezondheid**

Door het verweven van landbouwpraktijken (zoals agro-ecologie) en natuurontwikkeling ontstaan kansen voor een win-win op het vlak van biodiversiteit én voedselproductie.

- **Samenwerking tussen beleid, praktijk en burger**

Co-creatie en samenwerking tussen beleidsmakers, lokale overheden, boeren en burgers blijkt essentieel om praktisch haalbare en breed gedragen oplossingen te realiseren.

- **Educatie als verbinder**

Via scholen, gezinsprojecten en intergenerationele betrokkenheid ontstaat verbinding tussen jongeren, gezinnen en ouderen rondom het thema gezonde leefomgeving. Dit legt een basis voor duurzaam gedrag.